

ff.). Bollerup og Dons gør nemlig forskellen mellem vold og ikke-vold til et spørgsmål om gradsforskelle fremfor væsensforskellige kategorier, hvad der logisk set er megen ræson i, men for de involverede parter kan det jo være forskellen mellem liv og død. På dette punkt kunne man derfor ønske sig, at de to forfattere gav los og for eksempel tog det op til nærmere overvejelse, når de nederst s. 281 noterer betydningen af det internationale pres. Netop de internationale omgivelser for nationale konflikter glimrer ved deres fravær i Bollerup og Dons' modeller, hvad der er en iøjnefaldende svaghed, uanset de problemer, som omgangen med denne variabel rejser. Så vidt jeg kan se, gør fraværet af internationalt pres, slingrekurs fra det internationale samfunds side eller omvendt udsigten til medlemskab af EU og NATO pokker til forskel i de enkelte konfliktscenarier. I småtingsafdelingen vil jeg anholde forfatternes brug af 'Slovakian' som adjektiv; normen på engelsk er da vist 'Slovak'. Når dette er sagt, vil jeg imidlertid vende tilbage til skamrosen. Konceptet for analysen er originalt og fungerer i sammenhæng med casestudierne, hvad der tilsammen giver en yderst sober og fornyende komparativ analyse af nogle af nutidens nationale konflikter i det østlige Europa. Selv om bogen ikke just er letlæst underholdning, er den glimrende skrevet med mange interessante detaljer som for eksempel betragtningerne om vilkårene for nationalisme i nutiden. Med andre ord: godt gået, d'herrer!

Mette Skak
Institut for Statskundskab
Aarhus Universitet

Johannes Andersen, *Hverdagens centrifuge. Det daglige liv og den moderne livsform*, Højbjerg: Hovedland, 1997, 170 s., kr. 188,00.

Johannes Andersen har med titlen *Hverdagens centrifuge* fået skabt et udtryk med konnotationer og dermed med mange forskelligartede associationer. Det kan nemt lede tanken hen på hverdagens trummerum, trædemølle osv. eller på den teknologiske eller selvprogrammerede hverdag.

Med Johannes Andersens egne ord er *Hverdagens centrifuge* et sociologisk forsøg på at tage tidens og hverdagens puls - sociologi fra sidelinjen. Bogen har endvidere ifølge forfatteren ikke noget med samfundsvidenskab at gøre på trods af, at den er skrevet af en person, som til daglig beskæftiger sig med samfundsvidenskabelige problemstillinger. Forfatterens ambition med bogen har således ikke været produktion af videnskab, beregnet på at blive endnu et nummer i en lang og støvet publiceringsliste, men produktion af konkrete analyser, som kan fungere som inspiration for nye politiske forestillinger og ideer. Bogen har da også fået karakter af et manifest.

Beskrivelsen af den almindelige danskers hverdag tager udgangspunkt i, at det post-moderne menneskes grundlæggende levemåde er determineret dels af samspillet mellem de tre institutioner: det civile samfund, stat og marked, og dels af den kulturelle frisættelse, der er opstået i forbindelse med destruktions af den traserede kultur, hvilket har medført, at de traditionelle fællesskaber er nedbrudt. Det post-moderne menneske eksisterer i en opbrudskultur, hvor det er nødvendigt at planlægge sin egen biografi. Dette har sammen med etableringen af det målrationelle samfund og teknologiseringen af hverdagen og mange af de fundamentale menneskelige

ff.). Bollerup og Dons gør nemlig forskellen mellem vold og ikke-vold til et spørgsmål om gradsforskelle fremfor væsensforskellige kategorier, hvad der logisk set er megen ræson i, men for de involverede parter kan det jo være forskellen mellem liv og død. På dette punkt kunne man derfor ønske sig, at de to forfattere gav los og for eksempel tog det op til nærmere overvejelse, når de nederst s. 281 noterer betydningen af det internationale pres. Netop de internationale omgivelser for nationale konflikter glimrer ved deres fravær i Bollerup og Dons' modeller, hvad der er en iøjnefaldende svaghed, uanset de problemer, som omgangen med denne variabel rejser. Så vidt jeg kan se, gør fraværet af internationalt pres, slingrekurs fra det internationale samfunds side eller omvendt udsigten til medlemskab af EU og NATO pokker til forskel i de enkelte konfliktscenarier. I småtingsafdelingen vil jeg anholde forfatternes brug af 'Slovakian' som adjektiv; normen på engelsk er da vist 'Slovak'. Når dette er sagt, vil jeg imidlertid vende tilbage til skamrosen. Konceptet for analysen er originalt og fungerer i sammenhæng med casestudierne, hvad der tilsammen giver en yderst sober og fornyende komparativ analyse af nogle af nutidens nationale konflikter i det østlige Europa. Selv om bogen ikke just er letlæst underholdning, er den glimrende skrevet med mange interessante detaljer som for eksempel betragtningerne om vilkårene for nationalisme i nutiden. Med andre ord: godt gået, d'herrer!

Mette Skak
Institut for Statskundskab
Aarhus Universitet

Johannes Andersen, *Hverdagens centrifuge. Det daglige liv og den moderne livsform*, Højbjerg: Hovedland, 1997, 170 s., kr. 188,00.

Johannes Andersen har med titlen *Hverdagens centrifuge* fået skabt et udtryk med konnotationer og dermed med mange forskelligartede associationer. Det kan nemt lede tanken hen på hverdagens trummerum, trædemølle osv. eller på den teknologiske eller selvprogrammerede hverdag.

Med Johannes Andersens egne ord er *Hverdagens centrifuge* et sociologisk forsøg på at tage tidens og hverdagens puls - sociologi fra sidelinjen. Bogen har endvidere ifølge forfatteren ikke noget med samfundsvidenskab at gøre på trods af, at den er skrevet af en person, som til daglig beskæftiger sig med samfundsvidenskabelige problemstillinger. Forfatterens ambition med bogen har således ikke været produktion af videnskab, beregnet på at blive endnu et nummer i en lang og støvet publiceringsliste, men produktion af konkrete analyser, som kan fungere som inspiration for nye politiske forestillinger og ideer. Bogen har da også fået karakter af et manifest.

Beskrivelsen af den almindelige danskers hverdag tager udgangspunkt i, at det post-moderne menneskes grundlæggende levemåde er determineret dels af samspillet mellem de tre institutioner: det civile samfund, stat og marked, og dels af den kulturelle frisættelse, der er opstået i forbindelse med destruktions af den traderede kultur, hvilket har medført, at de traditionelle fællesskaber er nedbrudt. Det post-moderne menneske eksisterer i en opbrudskultur, hvor det er nødvendigt at planlægge sin egen biografi. Dette har sammen med etableringen af det målrationelle samfund og teknologiseringen af hverdagen og mange af de fundamentale menneskelige

livsforhold medført, at individualiseringen er blevet en eksistensbetingelse

Det civile samfund, staten og markedet udgør ifølge Johannes Andersen de tre poler eller institutionelle sammenhænge, hvori dagligdagen udfoldes. Denne triade kommer således til at bestemme bogens beskrivende og analytiske del vedrørende hverdagens centrifuge. Det er således en overordnet ramme, som anvendes som almen referenceramme med det sigte at foretage nogle generaliseringer og sammenfatninger. Dette udgangspunkt kan være godt nok, hvis forfatteren kom rundt i feltet og specielt ud i hjørnerne - her kniber det bl.a. med at få behandlet markedets indflydelse på det enkelte individ, det munder ud i, at markedet fordrer hurtig omsætning, hvilket er med til at sætte yderligere fart i hverdagens centrifuge, samt at individet primært handler ud fra hedonistiske motiver.

Andersen pointerer, at historisk set er forholdet mellem det civile samfund, stat og marked ændret således, at der er blevet mere stat og mere marked, hvorfor det civile samfund er blevet klemmt. Familien er et af de vigtigste sociale fællesskaber i det civile samfund. Familiens funktionstømning er vidt fremskreden. Familien er blevet en servicestation. En af de fundamentale kvalifikationer i familien er evnen til at spise i forbifarten. Vi spiser mere og mere fast-food og den mad vi selv laver med moderne køkkentechnologi skal være hurtig, let og nem at tilberede og spise. I denne forbindelse præsenteres mange fine iagttagelser, blandt andet den, at vi spiser burgere, pizzaer m.m. med fingerne, nu hvor den vestlige del af menneskeheden har brugt 250 år på at lære at spise med kniv og gaffel som bevis på sand civilisation. Når vi spiser mere og mere i forbifarten skyldes det, at traditioner baseret på et familiemæssigt fællesskab generelt betyder mindre og mindre.

Vælger man dog familien som projekt satser man på forskellige kombinationer af børn, hus og have. Man fravælger dog ikke karrieren, men derimod den traditionelle kernefamilie, hvor familien således alligevel får et højt serviceniveau, da alle har forskellige projekter kørende. Fremstillingen af familien og dens situation er på mange områder for overfladisk. Man savner først og fremmest en dybere forklaring på, hvad der har medført familiens funktionstømning. Det er klart at frisættelsen af individet har medført, at det skal etablere sig egen biografi. Johannes Andersen går således automatisk ud fra, at det kan alle så, og at de kan foretage valg mellem forskellige projekter. Det kan måske gælde for store grupper, men for mange vil strukturelle forhold allerede på et tidligt tidspunkt have valgt for dem. Det er så som så med valg af projekt, hvis man er marginaliseret.

En af de få funktioner familien har tilbage, er funktionen som forbrugsenhed. Beskrivelsen af forbrugersamfundet får helt religiøs karakter. De store indkøbscentre betegnes som moderne katedraler, hvor man henter de varer, der gør individet i stand til at overleve. Her får man bekræftet de myter, der siger, at der er god grund til at tro på fremtiden. Indvidet bliver konstant bekræftet i, at det er blevet forbruger i den betydning af ordet, hvor selve det at bruge mere er det centrale. På samme måde som vi er blevet storforbruger af varer, er vi blevet forbrugere af en række af velfærdsstatens institutioner, hvilket er udtryk for mere og mere individuelle perspektiver i samfundet.

Forfatterens overordnede pointe er, at det er den enkelte, der i højere grad selv tilrettelægger sit eget liv. Det er endvidere den enkelte, som skal fortælle sin egen historie, og den kan ikke fortælles ved hjælp af andre familiemedlemmer.

Det er individet selv, der via personlig valg fastlægger og definerer netop den hverdag, som man synes er bedst. Man vil kort sagt selv bestemme sit eget liv, sine egne projekter og sin egen jagt efter selvrealisering. Arbejdet er blevet individualiseret. Det er blevet det sted, hvor mange har mulighed for at realisere sig selv, så derfor skal arbejdet være kreativt, selvstændigt og udfordrende, ellers kan det ikke leve op til den personlige udfordring og tilfredsstillelse. Udover arbejdet skal fritiden være en personlig udfordring. Her kan man forme kroppen, udvikle evnen til selvkontrol og tænke strategisk via de mangfoldige fritidstilbud, der eksisterer. Målet er en sikker krop med et velstimuleret jeg.

Den nye informationsteknologi har skabt en situation, hvor individet kan leve uafhængigt af tid og rum. Mobiltelefonen er et godt eksempel på det effektive menneske, der skal kunne nås på alle tider af døgnet. Den moderne teknologi styres ikke af traditioner og konkrete oplevelser. Dens formål er at frigøre mennesket fra konkrete situationer og forpligtelser ved at forøge antallet af valg. Der skal være utallige valgmuligheder og antallet af forpligtende bånd skal være så få som muligt, så hverdagens centrifuge kan snurre med nye personlige projekter.

En centrifugalbevægelse er karakteriseret ved, at der dannes et tomrum i midten. Jo hurtigere centrifugen kører, jo større bliver hullet i midten. I hverdagens centrifuge bliver tomrummet omkring det fælles større og større. Problemet eller rettere dilemmaet for forfatteren fremtræder således, at individet ikke er afhængig af at engagere sig i det fælles for at etablere sin personlige biografi, derved udtømmes det sociale og politiske fællesskab. Da hverdagens centrifuge med dens individuelle livsstrategier er komplemen-

tært til det sociale og politiske fællesskab, bliver forfatterens projekt at stikke en kæp i centrifugen så den standser, og man derved kan øge fællesskabet.

For forfatteren bliver det således fundamentalt at få genetableret et indhold i de sociale fællesskaber. Der gives mange gode konkrete forslag. Her skal blot som illustration nævnes den gode gamle opvask for, at man kan fange tankegangen i ræsonnementet, hvor der slås til lyd for, at den handler om forpligtelse, om daglig snak, om samvær og om at runde fælles problemer sammen, hvilket kan resultere i, at man kan bremse lidt ned for hverdagens centrifuge. Mange af forslagene kan umiddelbart forekomme lidt naive, men som den deltagelsesdemokrat Johannes Andersen er, er der en vis logik i, at man skal tage udgangspunkt i de nære sociale fællesskaber, hvor det egentlige politiske indhold og dermed krav skal udformes til det politiske system. Hvis det politiske fællesskab skal have en fremtid er det vigtigt, at man nedefra via det sociale fællesskab retter sine krav til politikerne om, hvordan samfundet skal indrettes. Politik er muligt, samfundet kan flyttes i en anden retning, men det kræver, at man går mod strømmen, eller at man måske - med forlov - etablere en centripetalbevægelse.

Bogen har fanget en række af de tidstypiske træk ved danskerens hverdag og livsform. Bogen er som nævnt ikke videnskab, men er spændende ud fra en normativ synsvinkel, da forfatteren forsøger at komme med et bud på, hvordan man kan dæmme op for en udvikling, som findes uheldig.

Stig F. Sørensen
Institut for Statskundskab
Københavns Universitet